

Либерално идејно наслеђе засновано на вриједностима против рационално политичког легата заснованог на сили/моћи

Драган Симић, *Светски поредак*, Клио, Београд, 2022, стр. 190.

Утопииста против реалисте, сањар против стратега, идејно наслеђе против политичког легата, либерални поредак против реал политике у чијој позадини је пријетња силом оличена у „полицајцима“ послератног свјетског поретка – неке су од основних упоредних црта између два америчка председника који су својим идејама и дјелима значајно допринијели дефинисању обрасца међународних односа након Првог, односно Другог свјетског рата. Спољнополитичко одлучивање Вудроа Вилсона и Френклина Делано Рузвелта, као државника али и као личности, представља срж фокуса интересовања, истраживања, анализе и компарације Драгана Симића садржане на 190 страна књиге у издању издавачке куће „Клио“ под називом „Светски поредак“. Интересантна је чињеница да ова књига излази 2022, у години почетка руско-украјинског рата и преобликовања европских односа, посебно у свијетлу инфлације и економске кризе, али и ублажавања двогодишње епидемије изазване коронавирусом. У том контексту, ова књига се публикује као подсјетник на значај сарадње и мирољубивих односа у позадини ратних страдања и жртава, гдје паметна, либерално-рационална и компромисна политика отварају врата развоју односа заснованом на повјерењу, пријатељству и праведности. Опис и објашњење размишљања, корака и одлука Вилсона и Рузвелта у односу на уређење послератних поредака утемељено у двије основне теоријске парадигме међународних односа – либерализму и реализму, доприноси разумијевању позиције свјетских сила у првој половини XX вијека, гдје се поред аналитичког проматрања потеза америчке вањске политике јасно указује и на слабљење позиције Велике Британије као некадашње поморске и колонијалне силе, али и

Француске која је претрпјела брз пораз од Хитлерове Њемачке, неочекиван за Рузвелта. Прецизном и аналитичком оштрицом свог пера Симић је врло садржајне и комплексне односе, у смислу актера и догађаја, прецизно, јасно и једноставно размотрио и објаснио кроз 15 поглавља. Презентовани су детаљи дјеловања америчких председника, који одсликавају како црте личности тако и правце обликовања спољње политике и начине њеног дефинисања, упознавање са идеалистичким начином мишљења заснованим на вјери у снагу осуде неправедних дјела, али и стратешким начином мишљења које подразумева стварање прилика за реализацију сопственог циља кроз прецизно разумијевање односа у „гвозденом тројству“: циљ, средства, тајминг. Како идентификује Симић, одлично усклађени код Рузвелта, а код Вилсона *моментум* непогођен када је у питању презентација и реализација идеје. То је консеквентно довело до урушавања цијелог система јер силу не може спријечити морал по себи, осим ако се не ослања на неку другу „мирољубиву“ силу. Кроз прва четири поглавља, односно 60-ак страна књиге, аутор кроз објашњење моћи и позиције Сједињених Америчких Држава на почетку XX вијека, које су се, кроз спој привредне и војне моћи, претвориле у „хегемона“ у западној хемисфери, као и главног актера у дефинисању новог међународног поретка након Првог свјетског рата, указује на значај одлука које доносе побједници ратова за дефинисање и одрживост нових односа.

Симић увјерава да је Вилсон желио да отвори нову страницу историје међународних односа, да човјечанству, народима и њиховим државама остави ембрион свјетског поретка, гдје ће се за међудржавне сукобе проналазити институционално-правна рјешења. На тај начин се супротстављао ширењу лијевих, большевичких идеја на европском подручју, али и поретка заснованог на равнотежи снага који су заговарали амерички европски савезници. Залагао се за праведнији поредак заснован на демократији и демократским односима, систему колективне безбједности, уз поштовање начела самоопредељења народа, те за укидање „тајних преговора“ и отворену дипломатију. Међутим, вилсоновски поредак није наишао на подршку у САД, већ је дошло до америчког послератног повлачења и вођења спољње политике „на дистанци“, кроз акценат на економским али не и политичким везама. То је водило неефикасности и недјелотворности Лиге народа „без зуба“ и на крају распада тог поретка под ударом све јаче нацистичке Њемачке и економски и војно, при чему европски савезници нијесу реаговали ни на окупацију Чехословачке и аншлус Аустрије. Схватајући да само противмоћ може да обузда моћ, као и да очекивања треба прилагодити приликама, Френклин Рузвелт је водио много прагматичнију политику, што се одсликава кроз његово

суочавање са Великом економском депресијом, тј. кризом у првој половини 1930-их година коју Америка до тада није забиљежила, до борбе и побједи у Другом свјетском рату, те обликовању послератног свјетског поретка. Наведено Симић представља и анализира кроз наредних десет поглавља књиге, гдје се фокусира на експланацију и експлорацију Рузвелтовог холистичког приступа сагледавању свих дјелова „све ујег“, односно повезанијег свијета, те улози и позицији Рузвелта као „највећег државног творца новог свјетског поретка“. Показује како природа и карактер самих црта личности, без обзира на образовање и стручност, битно одређују токове развоја односа са другим људима, а у професији предсједника са земљама. Према оцјени Симића, Рузвелт је превазишао свог учитеља Вилсона тиме што је реалистичним приступом према америчким опонентима изолационистима, и европским савезницима, успио да Вилсонове либералне идеје спроведе у дјело кроз утемељење новог поретка на „четири слободе“ (слободи говора и изражавања, слободи вјероисповијести, слободи од оскудице и слободи од страха) и „четири полицајца“, уз схватање да ниједног агресора не могу зауставити моралне/правне норме ако иза њих не стоји увјерљива моћ. Имајући „глобалну менталну мапу у глави“, те разумијевајући утицај „рата растојања“ и „глобалности сукоба“ на безбједност САД, увјерио је америчку јавност да се непријатељ мора поразити што даље од куће. Аутор „Светског поретка“ аналитички закључује да је Рузвелтов поредак комбинација два система: равнотеже снага „у језгру“, а колективне безбједности „у омоту“. У посљедњем поглављу (*in ultima analisi*) аутор идентификује разлике и сличности између два америчка државника, уз процјену чија политика и достигнућа су постали одрживији и поставили САД на чело свјетског поретка као хегемона и планетарну силу. Осим тога, даје и процјену Рузвелтовог либералнијег односа према питању самоопредељења, који је тај концепт са „бијелих народа“ пренио на све неевропске народе који су били под колонијалном управом. Наглашава и да Вилсонов поредак није имао економске, социјалне и еколошке основе, за разлику од Рузвелтовог који је понудио „капитализам са људским лицем“, односно социјалном безбједношћу.

Summa summarum, кроз одреднице спољне политике Вилсона и Рузвелта можемо пратити и кључне елементе два основна приступа (школе) у међународним односима: либерални и рационални. Према заговорницима реализма (нпр. Waltz, 1959; Gilpin, 1981), најмоћније државе у међународном систему успостављају правни и институционални оквир који служи њиховом интересу, док средње и мале (слабе) државе дјелују по правилима које дефинишу најјачи актери. С друге стране, либерализам не ставља акценат на моћ већ на тип режима, вриједности и сарадњу међу државама које поштују

суверенитет, аутономију и територију једна друге (нпр. Owen, 1994; Russett, 1993; Milner, 1997). Када наведене теоријске парадигме посматрамо кроз дјеловање Вилсона и Рузвелта, с једне стране имамо заговорника међународног система колективне безбједности заснованог на моралним принципима и осуди јавног мњења (Лига народа), а с друге систем колективне безбједности који има „зубе“ и ослања се на „наоружане најмоћније актере међународног система“ (Уједињене нације). Другим ријечима, књига професора Симића представља јединствен и аналитичко-садржински допринос описаним теоријским правцима кроз емпиријске примјере спољнополитичког дјеловања два америчка председника, односно реформатора основа међународних односа у правцу укидања система заснованог на равнотежи снага и стварања новог система колективне безбједности. Наведено објашњава и кроз тзв. „лични количник“, односно утицај особина личности на реализацију циља, при чему Вилсона перципира и презентује као утописту, идеалисту којег одликује праведност, сујета и тврдоглавост, а Рузвелта као тактичара, стратега којег карактерише одлучност, лукавост, самоувјереност, интуиција и стрпљивост оличена у његовој реченици „једино чега треба да се плашимо је сам страх“. Сходно наведеном, књига „Светски поредак“ препоручује се како студентима и истраживачима у овој области тако и доносиоцима одлука у сфери међународних односа и вањске политике. То у контексту разумијевања значаја како либералних идеја тако и практичне реализације истих, кроз сагледавање прилика и идентификовање *моментума* за дјеловање.

Библиографија

- Gilpin, Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981, p. 272.
- Milner, Helen, *Interests, Institutions, and Information: Domestic Politics and International Relations*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1997, p. 328.
- Owen, John, "How Liberalism Produces Democratic Peace", *International Security*, vol. 19, br. 2, 1994, pp. 87–125.
- Russett, Bruce, *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1993, p. 192.
- Симић, Драган, *Светски поредак*, Клио, Београд, 2022, p. 190.
- Waltz, Kenneth, *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*, Columbia University Press, New York, 1959, p. 288.